

navegador

Per un independentisme científic: una lectura comparada dels casos de Quebec i Escòcia

vista prèvia >

Aconseguir la independència de part del territori d'un Estat democràtic-liberal és un fet poc habitual. Els moviments independentistes democràtics han d'excel·lir fent funcionar tres peces claus: el suport electoral, la governança de la quotidianitat, i avançar cap a la independència. Aprendre d'altres països que comparteixen objectiu, com Escòcia i el Quebec, és cabdal per redirigir l'estratègia després dels fets del 2017.

Marc Sanjaume-Calvet

Professor lector de Teoria Política de la Universitat Pompeu Fabra

@marcsanjaume

*La sagrada família*¹ es considera una obra de referència cabdal en l'evolució del pensament de Karl Marx (1818-1883) i Friedrich Engels vers la formulació del «socialisme científic». El sarcasme de l'obra, que no perdona ningú, s'adreçava als cercles hegelians d'esquerres, que predicaven una doctrina revolucionària idealista, centrada en la religió i mancada de subjecte als ulls de Marx, que se'n distanciaria aviat. Salvant totes les distàncies, l'independentisme actualment es troba en una situació similar a la dels joves hegelians. Sap quin és l'objectiu que persegueix, una república independent, però no disposa d'una teoria aplicada capaç d'allunyar-se del simbolisme per passar al terreny material, com la que acabarien contraposant Marx i Engels als joves hegelians. Dit d'una altra manera, «fer la independència» és en boca de tothom, però ningú no acaba de dotar aquesta mena d'imperatiu d'una anàlisi política acurada. Els fets del 2017 són una fita ineludible del moviment independentista, si bé amb interpretacions diverses, que van des de l'intent de secessió unilateral fins al famós «farol» passant

per les teories de la desconexió legalista.² Tanmateix, la independència declarada fugaçment i en temps de descompte l'octubre del 2017 continua essent, en bona mesura, un ideal mancat de contingut i estratègia més enllà de la creença que tard o d'hora Catalunya serà independent. Insistir en la pressa del projecte, paradoxalment, incrementa la sensació d'allunyament d'una meta política que per a molts catalans i catalanes ha passat a formar part del paisatge polític gràcies al 2017 i la dècada precedent, però de moment en un marc més lligat a l'ideal que no pas a allò material. És possible un independentisme més científic? Més arrelat a la política diària que no passi per la grandiloquència simbòlica? Avui comptem amb l'ajuda de la ciència política per analitzar el moment actual i les perspectives de futur. Ara bé, la ciència política ens dóna variables i elements comparats que només podem interpretar per tal d'aprendre'n aspectes nous sense que aquests ens mostrin de forma inequívoca el camí que hem de seguir. És a dir, i per fer servir la pedagogia de moda, podem aspirar a aprendre

a aprendre; com a mínim, per no caure en els mateixos errors propis o aliens.

Un repte difícil i inèdit en una posició privilegiada

Un primer aspecte que ens pot ajudar a calibrar millor el moment present de l'independentisme i desdramatitzar la conjuntura política és reconèixer la dimensió del repte independentista. Un repte que la militància històrica del moviment segurament calibra al peu de la lletra, però que el conjunt de la població no necessàriament coneix amb detall. Allò més elemental és desitjable repetir-ho sovint: assolir un estat propi és molt difícil i, en el nostre context geopolític, gens habitual.

Podem afirmar que és molt difícil per experiència militant, però també des d'una perspectiva purament objectiva, estadística si es vol: la majoria de moviments independentistes no assoleixen el seu objectiu. És a dir, si bé s'han produït moltes independències arreu del món des del principi del segle XX, el nombre d'independentismes ha estat molt superior al

1 MARX; ENGELS, *La sagrada família*.

2 Vegeu MUÑOZ, «Les tres hipòtesis de l'octubre».

Pocs territoris no-colonials s'han independitzat en el context d'una democràcia liberal

de la creació d'estats. D'entre la cinquantena llarga d'independentismes actius durant les darreres dècades no són gaires els que han assolit el seu objectiu. De fet, des del tombant de segle l'han aconseguit només quatre moviments: Timor Oriental (2002), Montenegro (2006), Kosovo (2008) i el Sudan del Sud (2011); i en el cas de Kosovo la independència no ha comportat —encara— l'ingrés a l'ONU. Tot i que 112 membres de l'ONU reconeixen la nova república, dos dels cinc membres permanents del Consell de Seguretat —Rússia i la Xina— no ho fan i, per tant, veten l'entrada de Kosovo a l'organització internacional. Totes les repúbliques esmentades han entrat al sistema internacional després de llargues i sagnants guerres civils. Conflictes armats molt greus que en alguns casos disten d'estar resolts. Altres territoris, deixant de banda el cas català, han declarat la independència de manera simbòlica els darrers anys, sense que aquesta tingués reconeixements internacionals notables. És el cas de l'Azawad a Mali, i els territoris ucraïnesos de Crimea i la regió del Donbass, que comprèn Donetsk i Lugansk, tots en el context de conflictes armats.

Pel que fa la resta de moviments independentistes actius del món, gairebé una cinquantena, han fracassat a l'hora d'assolir el seu objectiu.³ A aquesta constatació, dura però necessària, convé afegir-hi una segona reflexió: molt pocs territoris no-colonials s'han independitzat en el context d'una democràcia liberal. És a dir, paradoxalment, les independències no s'han produït en territoris situats en règims democràtics sinó en contextos dictatorials o d'opressió colonial. És cert que els partits independentistes competeixen a les eleccions d'arreu del món —a nivell estatal o regional— amb major o menor fortuna i permissivitat de les autoritats estatals, però la immensa majoria, de moment, no han assolit el seu objectiu final en una democràcia liberal consolidada. La paradoxa assenyalada per Ryan Griffiths i Diego Muro —el fet que resulti més «fàcil» que reïxi una secessió en un territori sota control dictatorial que en un de democràtic— és comprensible si es tenen en compte diversos

3 Només a Europa occidental: Bretanya, Còrsega, Escòcia, Flandes, Gal·les, Galícia, Navarra, País Basc, Sardenya, Sicília, Tirol del Sud, entre d'altres amb menor representació parlamentària del moviment independentista respectiu.

factores. D'una banda, les democràcies en general compten amb una legitimitat superior a les dictadures. Es tracta de règims que sovint incorporen part de les demandes territorials o, si més no, ofereixen una obertura política suficient per cercar acomodacions territorials alternatives al trencament de l'Estat —com ara l'Estat autonòmic al Regne d'Espanya o la *devolution* al Regne Unit. D'altra banda, els greuges que acostumen a provocar les dictadures solen ser superiors als que provoquen les democràcies liberals en relació als seus territoris. Òbviament, aquest no és el cas dels territoris colonials —només cal recordar el comportament de la República francesa a Algèria—, però sí que acostuma a ser cert per a les nacions que formen part del territori metropolità, encara que podríem trobar molts contraexemples i democràcies amb comportament execrables en relació amb els moviments nacionals —començant pel cas espanyol. Finalment, també cal tenir en compte que el pluralisme polític és més gran i més resistent en el cas de les democràcies. És a dir, els moviments independentistes no només han de competir electoralment contra opcions antiseccionis-

El moviment independentista ha optat de manera unànime per la via electoral dins el marc de la democràcia espanyola a l'hora de fer valdre les seves reivindicacions

tes sinó també entre diversos grups independentistes i, en alguns casos, autonomistes, per que fa a seduir l'electorat propi i el que resta per convèncer. Això sol dificultar l'assoliment d'objectius estratègics a llarg termini. A més, aquestes característiques invaliden una part important de la teoria més estesa entre els independentismes revolucionaris del segle XX basada en la lògica de la descolonització, precisament una adaptació territorialitzada de les tesis de Marx i Engels.⁴

Triar miralls

Catalunya se situa en aquesta darrera categoria, la dels moviments independentistes democràtics en el context d'Estats mal que bé democràtics. El moviment independentista ha optat de manera unànime per la via electoral dins el marc de la democràcia espanyola a l'hora de fer valdre les seves reivindicacions, tot i que aquesta via sovint ha anat de la mà de mobilitzacions ciutadanes organitzades per les associacions de

la societat civil. Ho fa en el context d'una democràcia molt criticada per raons diverses, però democràcia al cap i a la fi. Dins d'aquesta «lliga» de moviments independentistes, Catalunya se situa a la *pole position* mundial en termes comparats. El percentatge de vot obtinguts per les formacions polítiques que volen un Estat propi a les darreres eleccions —2012, 2015, 2017, 2021— situen el Parlament català com un dels parlaments territorials amb més suport independentista d'Europa, de manera sostinguda en el temps, juntament amb els d'Escòcia, Còrsega, País Basc i Flandes.

A l'hora de cercar miralls, és a dir, potencials referents polítics, convé fer-ho amb criteri. Les icones de les lluites pels drets humans, de Nelson Mandela (1918-2013) a Martin Luther King (1929-1968), juntament amb les banderes de moviments nacionals oprimits com el tibetà, el palestí o el saharauí formen part de l'imaginari col·lectiu, especialment de la militància més polititzada de l'independentisme. Tanmateix, es tracta de moviments que operen en contextos polítics molt diferents del català. Això no significa que calgui oblidar-se'n o

perdre'ls de vista, tot al contrari. Són, per exemple, una referència en la lluita contra la repressió política que comporta presó, exili i persecució política mitjançant el *lawfare* també a casa nostra. També ho són en la denúncia de l'explotació econòmica que les capitals dels estats solen aplicar a les minories nacionals. Ara bé, tenir-los presents no ha d'enterbolir el veritable repte de l'independentisme democràtic que, tal com he exposat a *Independència i progrés*,⁵ consisteix a afrontar un trilema diferent dels reptes que es plantegen moviments revolucionaris o insurreccionals.

El trilema de l'independentisme democràtic —figura 1— és la triple tensió que genera el fet d'haver d'assolir diversos objectius paral·lelament: governar, guanyar suports i avançar cap a la independència. Es tracta d'objectius comuns en tots els moviments independentistes democràtics que solen presentar reptes semblants. Aquests independentismes si volen assolir el seu objectiu final han de guanyar eleccions i maximitzar suports entre els seus conciutadans,

⁴ FANON, *Peau noire, masques blancs*; HECHTER, *Internal Colonialism*.

⁵ SANJAUME-CALVET, *Independència i progrés: el repte democràtic de l'SNP*.

El trilema de l'independentisme democràtic és la triple tensió que genera el fet d'haver d'assolir diversos objectius paral·lelament: governar, guanyar suports, i avançar cap a la independència

Figura 1
Evolució del suport a la independència

Font: Catalunya (ICPS), Escòcia (YouGov), Quebec (Léger-Marketing). Els intervals temporals de cada gràfic es corresponen als anys anteriors i posteriors a la celebració de referèndums d'independència.

La resolució d'aquest trilema es transforma en un veritable maldecap quan l'independentisme guanya força a l'opinió pública i a les urnes

però en fer-ho es veuen obligats a governar dins el marc de les mateixes institucions que consideren insuficients o directament opressives —en el cas català, les institucions autonòmiques—; i, a la vegada, han de fer passos visibles vers la independència —que és la seva raó de ser— de manera imprescindible per guanyar credibilitat davant del seu electorat.

En molts casos aquest és un trilema que queda lluny si aquestes formacions es mantenen en la marginalitat política, merament folklòrica o aspiren simplement a formar part d'un moviment social sense responsabilitats de govern. Tanmateix, la resolució d'aquest trilema es transforma en un veritable maldecap quan l'independentisme guanya força a l'opinió pública i a les urnes. Actualment, a Europa, només Escòcia, amb l'SNP i els Verds, a Còrsega amb el FAC, i a Catalunya amb ERC i JxCat, compten amb executius plenament sobiranistes, si bé al País Basc, on governa el PNB amb el PSE-PSOE, Navarra, on Geroa Bai forma part de l'executiu liderat pel partit socialista, i Flandes on la NVA fa coalició amb els cristianodemòcrates, el sobira-

nisme forma part de les coalicions de govern. Si ampliem el focus geogràfic, cal destacar el cas del Quebec, la província canadenc de majoria francòfona que actualment té un executiu monocolor encapçalat per l'antic ministre del Parti Québécois (PQ) François Legault (1957), actualment líder de l'autonomista Coalition Avenir Quebec (CAQ).

Dues vies: del Quebec a Escòcia

Cap dels executius esmentats poden obviar el trilema presentat més amunt, ans al contrari, sovint els persegueix com una llosa pesada. En alguns casos, com ara el cors, el basc o el quebequès, la indefinició sobre l'objectiu final permet guanyar suports i governar sense entrar en tensions excessives sobre l'avenç de la causa independentista, sempre en funció del context institucional, econòmic i social. Tot i que, per exemple en el cas cors, cada embat institucional sobre les competències del govern de l'illa, o les mobilitzacions independentistes de la societat civil, genera una nova crisi institucional que fa perillar els avenços electorals. En d'altres, com

ara en el cas navarrès, el fet que el lideratge de la coalició no correspongui al sobiranisme allibera el partit del pes d'haver d'avançar en la causa secessionista —si més no en l'acció de govern; tot i que l'electorat navarrès pot castigar el suport del partit a una coalició no-independentista i el fet de governar amb el PSN-PSOE liderat per l'actual presidenta de la comunitat autònoma, María Chivite (1978). Això és el que li va passar a ERC, sobretot després del segon govern d'esquerres liderat pel PSC a les eleccions del 2010.

Sigui com sigui, encara que alguns abandonin la causa o la dilueixin temporalment en formats més autonomistes o gradualistes, cap formació política independentista ha trobat el desllorigador al trilema. Ara bé, això no significa que no puguem aprendre res de la política independentista comparada. A l'independentisme li agrada emmirallar-se amb els casos d'èxit i les lluites èpiques que sovint coneix fruit de la tradició militant o de les influències ideològiques, com ara les lluites d'alliberament nacional de les colònies americanes i africanes. Però resulta probablement més eficaç fixar-se

La legalitat no pot ser un pretext per frenar les demandes sobiranistes, però sí que és una eina que confereix legitimitat als processos democràtics

en aquells casos que, al món d'avui, s'enfronten al trilema esmentat abans. És a dir s'enfronten a l'imperatiu d'avançar vers la independència des d'una majoria electoral i al capdavant d'un govern considerat «regional» o «neoautonomista» pels independentistes més abrandats.

Si restringim la tria a aquests casos, destaquen les experiències quebequesa i escocesa. Més concretament, les que van experimentar el primer ministre Jacques Parizeau (1930-2015), líder del PQ, arran de la victòria electoral del 1994 i la dels primers ministres escocesos Alex Salmond (1954) i Nicola Sturgeon (1970) amb l'SNP, una formació que ha governat el país des del 2007. Tots dos casos es poden considerar un fracàs i un èxit a parts iguals. D'una banda, en termes generals, cap dels dos moviments ha assolit de moment l'objectiu final: la independència. D'altra banda, en tots dos casos es tracta de partits que han governat els respectius països amb majories parlamentàries sòlides i ho han fet de la mà d'avanços notables en el projecte independentista; els referèndums del 1995 i del 2014 en són els exemples més palpables. Tanmateix, els respectius

referèndums marcarien un punt d'inflexió notable en tots dos moviments, des d'aleshores han evolucionat de manera antagònica: mentre el PQ ha caigut en la marginalitat política juntament amb el projecte independentista quebequès, l'SNP ocupa avui el poder còmodament i ha ampliat el suport a la independència. Quins aspectes resulten interessants en termes comparats? Què podem aprendre de l'evolució antagònica dels independentismes quebequès i escocès?

Aquí no disposem de l'espai per a una anàlisi en profunditat, però amb el cas català de referència comparada a la mà, cal destacar com mínim tres dimensions rellevants si ens fixem en el Quebec i Escòcia: legalitat i legitimitat, temps polític i projecte.⁶

Legalitat i legitimitat

Els casos quebequès i escocès mostren que no hi ha un encaix legal predeterminat en aquesta mena de

conflictes territorials. Però també ens ensenyen que aconseguir una legitimitat àmplia és fonamental. La legalitat no pot ser un pretext per frenar les demandes sobiranistes, però sí que és una eina que confereix legitimitat als processos democràtics. En tot cas, el marc legal és una derivada de la voluntat política inicial, amb la incidència que els actors polítics implicats li vulguin atribuir. El referèndum del 1995 va tenir lloc a partir del marc legal quebequès, la llei de referèndums, sense que aquest fos impugnat pel govern canadenc però tampoc reconegut de manera explícita. Ningú no hauria sabut del cert què fer en cas de victòria del sí a la independència l'octubre del 1995. La consulta del 2014 a Escòcia va ser el resultat d'un acord polític signat el 2012 pels executius d'Edimburg i Londres, que posteriorment es dotaria de marc legal a partir d'una transferència competencial *ad hoc* a les institucions escoceses per part de Westminster.

Comptat i debatut, tant al Quebec com a Escòcia, els marcs legals respectius van ser relativament poc rellevants. Allò més important

⁶ Vegeu MUÑOZ; SANJAUME-CALVET, «L'evolució antagònica de l'independentisme a Escòcia i al Quebec».

fou la legitimitat del procediment referendari, conferida principalment pel fet que totes les forces polítiques participessin en els debats respectius de manera més o menys activa i mobilitzessin la població al voltant de la qüestió de la independència —a favor o en contra. Aquest fet va dotar la qüestió de rellevància política, però sobretot d'una legitimitat reconeguda per tothom, que es va traduir en participacions electorals rècord. Un 93,5% dels electors en el cas quebequès, i un 84,6% en el cas escocès, van emetre el seu vot a les respectives jornades referendàries.⁷

Temps polític

El temps polític és quelcom amb una lògica pròpia, sovint deslligada del temps cronològic. Els casos quebequès i escocès mostren la importància del *timing*. El sobiranisme quebequès va saber esperar durant més d'una dècada, després de la desfeta patida al referèndum del 1980, per tornar a disposar d'una oportunitat com la del 1995. Entremig, van veure

com el Canadà actualitzava la seva Constitució el 1982 sota el lideratge del quebequès Pierre-Elliott Trudeau (1919-2000) en una operació de seducció i nacionalisme canadenc, i també dues rondes negociadores per intentar fer entrar el Quebec dins el marc formal constitucional —encara avui, paradoxalment, la província de majoria francòfona no ha signat la carta magna canadenc. El 1992, en un referèndum a tota la federació, l'enèsima proposta de reforma constitucional va ser rebutjada, també al Quebec, i finalment el govern independentista de Parizeau, després d'una victòria electoral amb una majoria absoluta, va proposar un referèndum d'independència de la mà dels moderats d'Acció Democràtica del Quebec, que es van avenir a signar la convocatòria tot i no considerar-se un partit independentista ni ser estrictament necessaris des del punt de vista aritmètic. El sobiranisme quebequès va fregar el somni de la independència amb un 49,42% de vot favorable a la secessió.⁸ Pel que fa l'SNP, es tractava d'una formació que no havia assolit mai el poder.

De fet, era un partit que històricament no havia obtingut mai gaire representació política fins l'arribada de l'autonomia escocesa al 1998. A partir d'aleshores, el partit va iniciar una carrera cap a l'hegemonia política basada en una estratègia que, precisament, passava per assolir el poder autonòmic i, posteriorment, convertir-se en un actor polític clau. Les institucions pròpies i la caiguda en desgràcia del laborisme britànic van esdevenir l'oportunitat d'or per consolidar el projecte. Ara bé, tot i que existia part de la militància que apostava per opcions més abrاندades i partidària de l'unilateralisme, Salmond va saber esperar una legislatura sencera, del 2007 al 2011, en què va demostrar la capacitat de governar en un executiu en minoria. No va ser fins a la majoria absoluta del 2011 que l'SNP posaria damunt la taula l'exigència referendària en una formulació que recordava la del PQ, el 1995: una formulació secessionista gradualista, basada en la sobirania compartida, que aspirava a satisfer l'electorat més moderat i amb més aversió al risc. Un primer ministre britànic, David Cameron (1966) molt segur de la victòria referendària i mancat de victòries

⁷ SANJAUME-CALVET, «Plebiscitarianism Revisited: A Typology of Independence Referendums».

⁸ REQUEJO; SANJAUME-CALVET, «Referèndums d'independència. Catalunya en perspectiva».

En tots dos casos, el 1995 i el 2014, el *timing* dels referèndums va ser clau per assolir suports amplis a la independència, tot i que insuficients

polítiques hi veuria una bona oportunitat i accediria al pacte del 2012, que finalment va dur al vot sobre la independència escocesa del 2014 en què el 44,7% hi va votar a favor.⁹ En tots dos casos, el 1995 i el 2014, el *timing* dels referèndums va ser clau per assolir suports amplis a la independència, tot i que insuficients.¹⁰ Ara bé, resulta difícil resistir-se a la temptació dels contrafàctics. En el cas del Quebec, sabem que si el referèndum hagués coincidit amb el rebuig a la reforma constitucional del 1992 probablement hauria donat una victòria independentista que posteriorment hauria d'haver trobat un camí negociador amb la resta del Canadà. Pel que fa Escòcia, tot i l'astúcia innegable de Salmond, resulta inevitable preguntar-se si el resultat hauria estat encara més favorable a la independència en el context actual, amb una Anglaterra instal·lada en el nacionalisme d'Estat, que ha arrossegat els escocesos —contra la seva voluntat majoritària— fora de la UE.

9 CETRÀ; HARVEY, «Explaining Accommodation and Resistance to Demands for Independence Referendums in the UK and Spain».

10 SANJAUME-CALVET, *Independència i progrés: El repte democràtic de l'Scottish National Party*.

Projecte

L'aspecte probablement més divergent entre les experiències quebequesa i escocesa és el projecte independentista en si mateix.¹¹ L'evolució dels valors i els discursos independentistes respectius probablement explica, en part, el declivi de l'independentisme quebequès i la força amb què l'SNP sembla encarar el seu quart mandat al poder amb una demanda cada vegada més forta de celebrar un segon referèndum d'independència. Les semblances entre els dos projectes independentistes ja les hem esmentades; en tots dos casos es tracta de propostes moderades en relació amb el projecte d'Estat. Parizeau defensava un partenariat econòmic amb la resta del Canadà i una unió duanera que no aïllés el Quebec. En el cas de Salmond anava més enllà, amb una proposta que cercava trencar la «unió política» amb el Regne Unit tot mantenint la resta d'unions —monarquia, exèrcit, societat, moneda... Tots dos projectes van ser àmpliament

11 Sobre aquesta comparació de casos vegeu també FRANCO-GUILLEN, *Immigració i independència. Els casos del Quebec, Escòcia i Catalunya*.

publicitats mitjançant publicacions governamentals, que es van fer arribar a la ciutadania i en què es detallaven aspectes institucionals i logístics. A més, en el cas escocès, el govern va endegar un procés participatiu —la *National Conversation*— que va incloure milers de persones per tal de fer conèixer el projecte. En aquests esforços de publicitat es feia una èmfasi especial en l'economia, la moneda i els serveis públics; i en tots dos casos, els governs independentistes van detectar que l'aversion al risc d'una part important de l'electorat se centrava en la incertesa econòmica. De la mateixa manera que en el cas català el 2017, els rumors de fuga d'empreses, així com també l'alarma per la suposada falta de liquiditat que podia afectar als dos països van ser una constant. En el cas escocès, el govern britànic i el Conservative Party [Partit Conservador] van basar una part important de l'argumentari en la moneda, l'ús de la lliura esterlina, sense que l'independentisme escocès fos capaç d'articular un pla de contingència convincent sobre la qüestió. L'estratègia de la por va funcionar, si més no, per a una part de l'electorat.

És clau que el moviment sobiranista sàpiga dotar-se d'un projecte i una estratègia basats en alguna cosa més que el simbolisme o la mobilització ciutadana

Pel que fa a aquestes diferències, són encara més rellevants, sobretot, per entendre l'evolució dels respectius independentismes. Els moviments quebequès i escocès d'avui no poden ser més divergents. El primer ha exagerat, fins gairebé la caricatura, la seva defensa històrica de la nació quebequesa, basada en la llengua i l'herència cultural francòfona —suposadament laica, però que a la pràctica promou l'herència catòlica davant les minories religioses. El partit va mantenir el poder després del daltabaix del 1995 i la dimissió de Parizeau, la mateixa nit del referèndum, fins al 2003 gràcies a la popularitat de Lucien Bouchard (1938) i Bernard Landry (1937-2018). El seu projecte, però, aniria virant de manera progressiva cap a un nacionalisme d'essències identitàries, que encarnaria la primera ministra Pauline Marois (1949) entre el 2012 i el 2014. Marois va promoure un discurs essencialista, basat en la recerca de la identitat quebequesa i la seva oficialització mitjançant una Carta de Valors, que no es va acabar aprovant. La conseqüència d'aquesta deriva va arribar aviat en forma d'una marginalització progressiva de l'independentisme i, sobretot, en

la substitució d'aquest projecte pel conservadorisme autonomista de la Coalition Avenir Québec. L'independentisme quebequès d'avui queda molt lluny de l'impuls modernitzador i progressista de les dècades de 1970 i 1980 on havia estat hegemònic en la societat quebequesa.¹² L'altra cara de la moneda és el projecte independentista escocès. El suport a la independència i a l'SNP és avui tan o més alt que quan va tenir lloc el referèndum d'independència al 2014. La insistència de l'SNP en la seva proposta gradualista i marcada per les polítiques públiques progressistes lligades a l'agenda social han estat la clau d'aquesta centralitat política en una societat que durant bona part del segle XX havia estat dominada pel laborisme britànic. L'independentisme de l'SNP ha deixat de banda la reivindicació nacional d'essències identitàries, més enllà de determinades dates simbòliques del folklore escocès, per centrar-se en les preferències polítiques dels escocesos. Aquestes, molt més a l'esquerra que les de l'electorat anglès,

són el fonament d'un projecte independentista que promou la construcció d'un model escocès d'estat del benestar contraposat al liberalisme dels governs de Londres. Juntament amb aquesta proposta, el Brexit, que va ser rebutjat per un 62% dels escocesos, ha comportat un argument suplementari per al projecte de l'SNP. És per això que la primera ministra Nicola Sturgeon ha anunciat que buscarà la celebració d'un segon referèndum d'independència durant el mandat actual després de tornar a obtenir una majoria parlamentària a les eleccions del 2021.¹³

Política i oportunitats de joc

En resum, l'independentisme és ara central a la política catalana. A la vegada, per tal de reforçar la seva posició i afrontar el futur amb garanties, és clau que el moviment sobiranista sàpiga dotar-se d'un projecte i una estratègia basats en alguna cosa més que el simbolisme o la mobilització ciutadana, tot i que

12 GAGNON; SANJAUME-CALVET, «Immigration, self-government and secessionism: The case of Quebec».

13 Sobre el cas escocès i l'SNP en profunditat vegeu SANJAUME-CALVET, *Independència i Progrés: el repte democràtic de l'SNP*.

Cal fer de la independència un mitjà per a demà mentre es construeix el projecte polític d'avui, per tal d'arribar en les millors condicions possibles a potencials finestres d'oportunitat

aquesta és fonamental. Cal saber afrontar el trilema independentista —governabilitat, suports electorals, independència— de la millor manera possible. Per fer-ho, no hi ha una fórmula màgica, però la política comparada ofereix alguns exemples i contraexemples que poden ajudar a sistematitzar una aproximació més científica a l'independentisme.

En primer lloc, cal tenir present que crear un Estat i fer-lo entrar en el sistema internacional és molt difícil i, en el context d'una democràcia liberal, gens habitual. En segon lloc, cal triar quins són els referents vàlids; en el cas català aquells moviments que competeixen en condicions similars i s'enfronten al trilema de l'independentisme democràtic. I en tercer lloc, aprendre'n els errors i els encerts. Aquest darrer exercici, mostra com la legalitat i la legitimitat, el temps polític i, sobretot, el projecte polític són fonamentals.

La divergència entre la sort dels independentismes quebequès i escocès mostra com probablement el projecte polític esdevé molt rellevant en el cas dels independentismes democràtics. Convé preguntar-se

si aquest, al cap i a la fi, és més rellevant que la independència com a fi en si mateixa. Cal jugar, doncs, a fer de la independència un mitjà per a demà mentre es construeix el projecte polític d'avui, per tal d'arribar en les millors condicions possibles a potencials finestres d'oportunitat. Al cap i a la fi, tal com han explorat abastament Griffiths i Muro,¹⁴ els independentismes disposen de marge de maniobra, però hi ha factors clau en relació amb la formació de nous estats que no depenen d'ells exclusivament, sinó d'altres actors, del context. La dimensió interna del moviment ha de maximitzar-se per mitjà d'un projecte aglutinador que disposi d'una legitimitat interna inapel·lable, perquè posteriorment disposi d'oportunitats davant l'Estat del qual forma part i la resta d'estats de la comunitat internacional. ■

¹⁴ GRIFFITHS; MURO, *Strategies of Secession and Counter-Secession*.

■ Bibliografia

CETRÀ, Daniel; HARVEY, Malcolm. «Explaining Accommodation and Resistance to Demands for Independence Referendums in the UK and Spain» [en línia]. A *Nations and Nationalism*, núm. 25 (2), pàg. 607-629, 2018. Disponible a: <www.doi.org>.

FANON, Frantz. *Peau noire, masques blancs*. Paris: Éditions du Seuil, 1952.

FRANCO-GUILLÉN, Núria. *Immigració i independència. Els casos del Quebec, Escòcia i Catalunya*. Barcelona: Fundació Josep Irla, 2017.

GAGNON, Alain-G.; SANJAUME-CALVET, Marc. «Immigration, self-government and secessionism: The case of Quebec». A MEDDA-WINDISCHER, Roberta; POPELIER, Patricia (eds.). *Pro-independence movements and migration: discourse, policy and practice*. Leiden-Boston: Brill&Nijhoff, 2016.

GRIFFITHS, Ryan D.; MURO, Diego. *Strategies of Secession and Counter-Secession*. Colchester: ECPR Press, 2020.

HECHTER, Michael. *Internal Colonialism*. New Brunswick (NJ): Routledge, 1998.

MUÑOZ, Jordi. «Les tres hipòtesis de l'octubre» [En línia]. A *Ara*, de 13 de juliol del 2018. Disponible a: <www.ara.cat>.

MUÑOZ, Jordi; SANJAUME-CALVET, Marc; «L'evolució antagònica de l'independentisme a Escòcia i al Quebec» [En línia]. A *Ara*, de 12 de desembre del 2020. Disponible a: <www.ara.cat>.

REQUEJO, Ferran; SANJAUME-CALVET, Marc. «Referèndums d'independència. Catalunya en perspectiva». A *Revista de Catalunya*, núm. 308, pàg. 77-101, 2019.

SANJAUME-CALVET, Marc. «Plebiscitarianism Revisited: A Typology of Independence Referendums» [en línia]. A *Canadian Journal of Political Science/Revue Canadienne de Science Politique*, pàg. 1-22, 2021. Disponible a: <www.doi.org>.

SANJAUME-CALVET, Marc. *Independència i progrés: El repte democràtic de l'Scottish National Party*. Barcelona: Edicions Saldonar, 2021.